

Željko Pavić, *Philosophia fundamentalis Josipa Stadlera*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2006.

Josip Stadler (1843–1918), teolog i filozof na svršetku 19. i početku 20. stoljeća, prvi vrhbosanski (sarajevski) nadbiskup, graditelj crkava, malog i velikog sjemeništa, ubožnica, osnivač ženske redovničke zajednice (Služavke malog Isusa), zadužio je hrvatsku filozofsku literaturu svojim obimnim djelom »Filozofija« 3 u šest svezaka (sve zajedno više od 1400 stranica), tiskanim u Sarajevu od 1904. do 1915. Nažalost, kroz čitavo 20. stoljeće je bio prešućivan jer njegovi filozofski stavovi nisu bili po volji liberalnim krugovima prije Drugoga svjetskog rata, a još manje komunističkima poslije rata.

I dok se nakon demokratskih promjena na našim prostorima u spisima više obrađivao njegov biskupski i dušobrižnički rad, njegova je filozofija ostala na rubu. Taj nedostatak popunjava knjiga Željka Pavića *Philosophia fundamentalis Josipa Stadlera*, u koju u ovom kratkom prikazu želimo zaviriti. Knjiga nam u svoja četiri dijela od tristotinjak stranica želi pružiti zaokruženu sliku Stadlerove filozofske misli. Stadler je napisao knjige o svim filozofskim disciplinama koje se redovito poučavaju na crkvenim filozofsko–teološkim učilištima, od logike do filozofske nauke o Bogu. No njegov rukopis o etici je izgubljen i nije bio tiskan.

Pavić u prvom dijelu daje najprije relativno kratak prikaz Stadlerove ontologije, koju je već prije nazvao »philosophia fundamentalis« (usp. Filozofska is-

traživanja, 53/54, str. 473–491), a to je termin koji nije uobičajen u skolastičkoj filozofiji, pa ga Stadler, dakako, ne upotrebljava. Čini se da je riječ o utjecaju M. Heideggera koji je uveo termin »fundamentalna ontologija« za analizu »tubitka« (Dasein). Autor daje donekle osobujno tumačenje termina »filozofija« kao »ljubav prema jasnom uvidu« a ne prema »mudrovanju«, poigravajući se nastavkom φος iz riječi φιλόσοφος, tumačeći ga kao »svjetlo« (premda bi u tom značenju grčku riječ trebalo pisati φῶς). Ne ulazeći ovdje u prikazivanje Stadlerove ontologije, autor daje pregled skolastičke metafizike, uspoređujući Tomu Akvinskog i Dunsu Skota, pri čemu donosi neke prijeporne tvrdnje o Tominoj metafizici koja ne bi postavila pitanje o biću kao biću, nego bi samo (poput Husserla) fundirala »regionalne ontologije«. O ispravnosti toga tumačenja bi, dakako, poznavaoi filozofije Tome Akvinskoga mogli reći svoju riječ. Suprotstavljajući Stadlerovu metafiziku, osobito naravno bogoslovlje, ondašnjim suvremenim liberalnim kretanjima unutar i izvan Crkve koja se označuju terminom »modernizam«, autor Stadlera prikazuje kao izrazitog »antimodernista«, ne samo u filozofskom nego i u teološkom i osobito političkom pogledu.

Najopširniji, drugi dio knjige donosi prikaz Stadlerove filozofije o čovjeku, koja u njega, prema ondašnjem uobičajenom nazivlju, nosi naslov *Psihologija* (u skolastičkim latinskim udžbenicima *psychologia rationalis*, za razliku od eksperimentalne psihologije), a autor je preimenuje u »metafizička antropologija«.

Stadler obrađuje svoju filozofsku nauku o čovjeku (psihologiju) u tri knjige: 1) O naravi duše (u dva poglavlja: a) Ima li čovjek dušu; b) O postanku i budućem životu duše); 2) O sjedinjenju duše s tijelom (također u dva poglavlja: a) Kako je duša sjedinjena s tijelom; b) O raznim pojavama što se osnivaju na sjedinjenju duše s tijelom); 3) O duševnim moćima

(najopširniji dio s osam poglavlja: a) Što su duševne moći i razlika među njima; b) O vegetativnoj moći; c) O osjetnoj moći; d) O razumu; e) O izvoru ljudske spoznaje; f) O požudnoj moći; g) Habitus i h) O pokretnoj moći kao principu gibanja).

Pavić, prikazujući taj dio, najprije iznosi osnovna načela skolastičke metafizičke antropologije, za koju kaže da je »nema« (dakako, izražene tim terminom koji su skolastici, zbog Kanta, izbjegavali). To ne znači da čovjek nije bio u sjecištu njihovih metafizičkih razmišljanja.

Na kraju prikaza Stadlerove »antropologije«, autor — donekle neobično, umjesto na kraju knjige — donosi ekskurs o hrvatskoj filozofskoj terminologiji, kojoj je Stadler mnogo pridonio. On je naime još kao profesor u Zagrebu preveo na hrvatski jezik logiku svoga rimskog profesora Salvatorrea Tongiorgia, i tako se, zapravo prvi, potrudio oko hrvatskoga filozofskog nazivlja. Nakon razmišljanja o teškoćama i potrebi stvaranja vlastite filozofske terminologije na hrvatskom jeziku, autor vrednuje Stadlerove i Bauerove napore stvaranja hrvatskoga filozofskog nazivlja i donosi usporedni prikaz najvažnijih filozofskih termina na latinskom jeziku i Stadlerove i Bauerove prijevode. To je utoliko vrednije što su tu dvojicu naših pionira u stvaranju hrvatske filozofske terminologije kroz pola stoljeća prešućivali.

Posljednji, treći dio autorova prikaza Stadlerove filozofije posvećen je njegovu »naravnom bogoslovlju«, tj. filozofskom nauku o Bogu. Ta se filozofska disciplina u neoskolastici često nazivala »teodiceja«, očito pod utjecajem poznatog Leibnizova djela, premda se tu nije, barem ne u prvom redu, odgovalaralo na problem zla u svijetu kao prigovoru za Božju pravednost i dobrotu, nego o problemu spoznaje Božjeg opstojanja i njegove naravi. U novije vrijeme ta se disciplina redovito naziva filozofskim naukom o Bogu. Razumljivo je da Stadler želi pokazati (ili dokazati) da je moguće

opravdati tvrdnju Božje opstojnosti, i to aposteriornim putem, odbacujući tzv. »ontološki« (ili Anzelmov) dokaz iz ideje. Osnovica tih »dokaza« jest »pet putova« Tome Akvinskog.

Posljednje poglavlje čitave knjige, kao dodatak (appendix), donosi iscrpan popis Stadlerova filozofijskog nazivlja na hrvatskom jeziku uz dodatno tumačenje tih izraza prema latinskom, grčkom i katkad njemačkom jeziku. Taj je dodatak vrijedan jer i on pomaže boljem razumijevanju Stadlerove (i filozofske) filozofske misli.

Valja također upozoriti na bogatu literaturu na kraju knjige i kazalo imena. Nažalost, nedostaje kazalo glavnih pojmova (stvarno kazalo) koje uvelike pridonosi lakšem snalaženju.

Recimo na kraju da je djelo Željka Pavića *Philosophia fundamentalis Josipa Stadlera* značajan doprinos upoznavanju ovoga zanemarenoga hrvatskog filozofa koji je u mnogome krčio filozofske putove u hrvatskoj misli. To je ujedno doprinos razumijevanju (neo)skolastičke (zovimo je i »kršćanske«) filozofije općenito i na našem tlu. Moguće je da će nekog čitatelja zasmetati češće zaletavanje i uspoređivanje s modernom i suvremenom filozofijom (ponajviše njemačkog podrijetla: Husserla, Heideggera, Gadamera i sl.) koja Stadleru nije bila dostupna.

Svakako možemo preporučiti svakome tko se želi upoznati s filozofskom strujom koja se još uvijek ne poučava na našim filozofskim (necrkvenim) učilištima da prouči ovu knjigu.

Ivan Macan

Valentin Miklobušec, *Isusovci i hrvatski narod IV. Drugi dolazak isusovaca u Hrvatsku*, FTI, Biblioteka Vrela i prinosi, knjiga 8, Zagreb, 2007, 320 str.

Isusovac Miroslav Vanino (1879–1965), povjesničar, započeo je pisati povijest isusovaca u hrvatskim zemljama, pod naslovom *Isusovci i hrvatski narod*.